

Spółdzielnie socjalne w Warszawie

Maciej Czarkowski

Streszczenie: Spółdzielnie socjalne to stosunkowo młoda forma prawna podmiotów ekonomii społecznej. Artykuł przedstawia sytuację zarejestrowanych spółdzielni socjalnych, których siedziba znajduje się w Warszawie. Punktem wyjścia jest ogólny stan warszawskich spółdzielni socjalnych w ujęciu statystycznym. Przedstawiono przyczyny tworzenia spółdzielni oraz wpływ projektów i dofinansowania z Europejskiego Funduszu Społecznego, a także strukturę zatrudnienia w spółdzielniach. W artykule znajduje się katalog produktów i usług oferowanych przez spółdzielnie oraz przykłady działalności społecznej. Autor prezentuje również zarówno czynniki sprzyjające rozwojowi spółdzielni socjalnych w Warszawie, jak i bariery oraz problemy, z którymi borykają się członkowie spółdzielni.

Słowa kluczowe: ekonomia społeczna, spółdzielczość, spółdzielnie socjalne.

Wprowadzenie

Spółdzielnie socjalne występują w ustawodawstwie polskim równie długo jak członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej, czyli od 2004 r. [Informacja, 2012, s. 6], a podobne formy działalności spółdzielczej występują również w innych państwach naszego kontynentu [Michalik, 2011, s. 30–34]. Podmioty te należą do nowych instrumentów aktywnej polityki społecznej, szczególnie w zakresie zatrudniania osób bezrobotnych [Leś, 2008]. Spółdzielnie socjalne łączą w sobie działalność gospodarczą (rynkową), działalność na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej swoich członków, działalność społeczną, oświatowo-kulturalną oraz działalność społecznie użyteczną (art. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych). Elementy te spaja idea spółdzielczości mająca w Polsce ponad 150-letnią tradycję. Spółdzielczość wpisuje się w nurt zwany ekonomią społeczną, która obecnie, moim zdaniem, wydaje się racjonalną receptą na kryzys ekonomiczny.

Celem artykułu jest pokazanie na przykładzie podmiotów gospodarki społecznej, jakimi są spółdzielnie socjalne zarejestrowane na terenie Warszawy, że dla osób pozostających bez zatrudnienia, ale chcących pracować, założenie i prowadzenie spółdzielni socjalnej może stanowić szansę na zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych oraz rozwój zawodowy.

Podstawą analizy sytuacji warszawskich spółdzielni socjalnych jako podmiotów ekonomii społecznej było badanie ankietowe, które zostało przeprowadzone w okresie od 1 sierpnia do 20 września 2012 r. wśród 14 z 31 zarejestrowanych wówczas w Krajowym Rejestrze Sądowym spółdzielni so-

cialnych mających siedzibę w Warszawie. W przypadku 5 spółdzielni (zarejestrowanych w KRS w latach 2005–2007 oraz 1 z 2008 r.) weryfikacja czy dana spółdzielnia istnieje nastąpiła poprzez rozmowę telefoniczną lub wizytę w siedzibie danej spółdzielni socjalnej (wynikającej z KRS). Z pozostałymi 26 spółdzielniami (tzn. z 2 z 2008 r. i 24 założonymi w latach 2010–2012) została podjęta próba nawiązania kontaktu, co zaowocowało wysłaniem ankiety drogą elektroniczną do 24 z nich (dokładnie do jednego z członków). Wróciło 13 całkowicie wypełnionych ankiet, a w 1 przypadku ankieta została wypełniona podczas bezpośredniej rozmowy.

Wystandaryzowany kwestionariusz ankiety będący podstawowym narzędziem badawczym składał się z 18 pytań (w tym 12 otwartych i 6 zamkniętych). Dane dotyczące liczby członków, pracowników bez członkostwa, statusu na rynku pracy, rodzaju działalności gospodarczej i społecznej, czynników wspierających i problemów, a także dane, których brakuje w odniesieniu do spółdzielni socjalnych, takich jak wiek, wykształcenie i średnie wynagrodzenie pracownika spółdzielni¹, pochodzą

¹ Danych, takich jak wiek, wykształcenie i średnie wynagrodzenie nie uwzględniał „Monitoring spółdzielni socjalnych” [por. Informacja, 2012, s. 24–25 i 90–95].

NOTA O AUTORZE

Maciej Czarkowski – absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i studiów podyplomowych „Zarządzanie Gospodarką Społeczną – specjalizacja: Ekonomia społeczna” w Instytucie Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach których zostało przeprowadzone badanie dotyczące sytuacji spółdzielni socjalnych w Warszawie.

z ankiet odesłanych przez 14 spółdzielni socjalnych. Natomiast źródłem pozostałych danych (odnośnie członków Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, miejsc z ofertami spółdzielni socjalnych) były strony internetowe².

W części I artykułu zaprezentowano ogólny obraz warszawskich spółdzielni socjalnych, który powstał w oparciu o przeprowadzone badanie ankietowe oraz inne ogólnodostępne źródła. Natomiast w części II przedstawiono dane zebrane wyłącznie z 14 badanych spółdzielni socjalnych, które przekazały wypełnione ankiety.

CZĘŚĆ I

1. Ogólna sytuacja spółdzielni socjalnych w Warszawie

W Warszawie 15 kwietnia 2005 r. została zarejestrowana pierwsza w Polsce spółdzielnia socjalna. Powstała – jeszcze w oparciu o przepisy ustawy Prawo spółdzielcze³ oraz ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁴ – Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Z myślą o Tobie” funkcjonowała tylko kilka miesięcy, ale dała początek działalności spółdzielni socjalnych w stolicy Polski.

W okresie od 1 stycznia 2005 r. do 20 września 2012 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym zostało zarejestrowanych 31 spółdzielni socjalnych mających siedzibę w Warszawie. Po przeprowadzeniu badania do rejestru wpisano kolejne 7 spółdzielni socjalnych (1 w 2012 r. i 6 w 2013 r.). Liczbę wszystkich zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w poszczególnych latach przedstawia Tabela 1.

Znamienne jest to, że żadna z 7 spółdzielni socjalnych powstałych w latach 2005–2008 obecnie nie funkcjonuje. Była członkini jednej z tych spółdzielni podczas rozmowy telefonicznej stwierdziła wręcz: „To dla mnie przykre doświadczenie”. Jednocześnie pozytywnym sygnałem jest fakt, że spośród spółdzielni socjalnych powstałych w 2010 r. ponad połowa nadal prowadzi działalność gospodarczą i roz-

wija się, a rok 2011 potwierdza ten trend. Najwięcej spółdzielni socjalnych zostało zarejestrowanych w Warszawie w latach 2010–2012. W tym miejscu warto podkreślić, że 9 spółdzielni zarejestrowanych w latach 2010–2011 powstało dzięki 2 projektom realizowanym w latach 2009–2012 ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL). Okazuje się, że na 31 zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym spółdzielni socjalnych mających siedzibę w Warszawie, we wrześniu 2012 r. ok. 22 funkcjonowały (w tym 15 prowadziła działalność gospodarczą, 2 wyłącznie działalność społeczną, a 5 znajdowało się na wstępnym etapie rozwoju). Ponadto w 2 przypadkach można powiedzieć o zawieszeniu działalności, a w 7 pozostałych o braku jakichkolwiek działań – pozostały po nich jedynie wpisy w Krajowym Rejestrze Sądowym oraz w rejestrze podmiotów, którym nadano numer REGON. Brak dokładnych danych wynika z faktu, że podczas badania nie udało się nawiązać kontaktu ze wszystkimi spółdzielniami socjalnymi w Warszawie, a 1/3 funkcjonujących spółdzielni nie przekazała wypełnionych ankiet.

Wśród 14 zbadanych spółdzielni socjalnych w większości przypadków (72%) siedzibą spółdzielni socjalnej jest mieszkanie jednego z członków spółdzielni. Pozostałe spółdzielnie (28%) posiadają wynajęty lokal, w którym mieści się ich siedziba i prowadzona jest jednocześnie działalność gospodarcza. W przypadku trzech spółdzielni socjalnych z siedzibą w mieszkaniu, wynajmują one dodatkowo lokale na prowadzenie swojej działalności.

2. Przyczyny utworzenia spółdzielni, wpływ projektów i dofinansowania

Większość funkcjonujących warszawskich spółdzielni socjalnych to efekt realizacji projektów (15), a pozostałe (7) zostały założone samodzielnie. Jak już wcześniej wspomniano, najwięcej, bo aż 7 spółdzielni (w tym większość prowadzących działalność gospodarczą) powstało dzięki projektowi Krajowej Rady Spółdzielczej „Partnerstwo na rzecz ekonomii społecznej – Osiedlowe Spółdzielnie Socjalne”, realizowanemu w ramach Poddziałania 7.2.2 „Wsparcie ekonomii społecznej” PO KL. Warto podkreślić, że projekt ten przewidywał jedynie wsparcie merytoryczno-szkoleniowe, natomiast poszczegól-

² Wspomniane strony internetowe, z których we wrześniu 2012 r. zebrano dane to: www.zlepszejpolki.pl, www.mapa.ekonomiaspoleczna.pl, www.spoldzielniesocjalne.org, www.ozrss.pl.

³ Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jednolity Dz.U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.).

⁴ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.).

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych z siedzibą w Warszawie (do dnia 16 października 2013 r.).

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba spółdzielni socjalnych	1	1	2	3	0	8	10	7	6

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Powody utworzenia spółdzielni socjalnych w Warszawie

Powód	Powód wskazany przez spółdzielców w ankiecie (wraz z liczbą spółdzielni)
Związany z rynkiem pracy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chęć podjęcia pracy ze względu na bezrobocie związane z sytuacją na rynku pracy (3) 2. Brak innych perspektyw zatrudnienia, chęć podjęcia pracy (1) 3. Trudności z powrotem na rynek pracy z powodu przerwy w pracy zawodowej związanej z urodzeniem i wychowywaniem dziecka (1) 4. Trudności na rynku pracy z powodu niepełnosprawności, czy też wieku 50+ (2) 5. Udział w projekcie realizowanym przez KRS (2) 6. Chęć utworzenia przez osoby długotrwale bezrobotne czegoś swojego, samodzielnego, chęć pracy dla siebie i na własny rachunek, niezależnie od innych (1)
Wynikający z własnych potrzeb	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nabycie w projekcie specjalistycznym dużej wiedzy technicznej, poznanie się i chęć dalszego wspólnego działania (1) 2. Chęć wspólnej pracy ze znajomymi i robienia różnych ciekawych rzeczy, uzupełniona odszukanyimi informacjami oraz szkoleniami (1) 3. Chęć prowadzenia działalności artystycznej (wspartej innymi formami działalności gospodarczej) na bazie wspólnych pomysłów, w oparciu o dofinansowanie unijne (1) 4. Stworzenie własnej firmy wspólnie z osobami, które pomogą osiągnąć ten cel (1) 5. Racjonalna ocena, że spółdzielnia socjalna jest obecnie najtańszą formą prowadzenia działalności gospodarczej, dzięki czemu może być bardziej konkurencyjna na rynku (1) 6. Chęć posiadania własnej firmy bez zwierzchnika i hierarchii (1) 7. Fascynacja ruchem spółdzielczym jako formą samoorganizacji, kooperacji oraz współodpowiedzialności (1)

Źródło: opracowanie własne.

ni członkowie-założyciele spółdzielni musieli samodzielnie występować o dotacje do Urzędu Pracy m.st. Warszawy. Kolejne 4 spółdzielnie socjalne to efekt projektu Fundacji Domus et Labor „Wspólny biznes – zakładamy spółdzielnie socjalne”, realizowanemu w ramach Działania 6.2 „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia” PO KL. Projekt ten oprócz wsparcia merytoryczno-finansowego przewidywał dotacje na założenie 4 spółdzielni socjalnych oraz pomostowe wsparcie finansowe przez okres 1 roku. W projekcie tym brały również udział osoby, które założyły 1 spółdzielnię socjalną z własnych środków. Ponadto powstała 1 spółdzielnia socjalna, która jest wynikiem projektu dwóch fundacji oraz 1, której uczestnicy poznali się podczas unijnego projektu i postanowili utworzyć spółdzielnię socjalną.

Powody utworzenia spółdzielni socjalnych, które zostały wymienione w ankiecie przez członków spółdzielni przedstawia Tabela 2.

Jeśli chodzi o dofinansowanie, to łącznie 10 spółdzielni socjalnych otrzymało dotację na rozpoczęcie działalności w latach 2010–2011. W tym gronie znalazły się 4 spółdzielnie powstałe w ramach projektu dofinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego (łącznie 18 osób, po 4 lub 5 członków-założycieli każdej spółdzielni). Z kolei 6 spółdzielni otrzymało dotację z Funduszu Pracy za pośrednictwem Urzędu Pracy m.st. Warszawy ze środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach spółdzielni socjalnej (łącznie 24 osoby). W 2 przypadkach członkowie spółdzielni wnieśli dodatkowo pokazywny wkład własny. Pozostałe spółdzielnie socjalne powstały bez publicznego wsparcia finansowego. Dofinansowanie na założenie spółdzielni socjalnych w Warszawie przedstawia szczegółowo Tabela 3. Przykładowo, każdy z 3 członków założycieli Spółdzielni Socjalnej Praga otrzymał 12 791 zł z na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach spółdzielni socjalnej [Cibor i in., 2012, s. 37].

Tabela 3. Dofinansowanie na założenie spółdzielni socjalnych w Warszawie w latach 2010–2011

Podmiot przyznający dotację	Liczba złożonych wniosków przez grupy inicjatywne zakładające spółdzielnie socjalne	Liczba osób, które otrzymały dotację	Liczba spółdzielni socjalnych założonych dzięki dotacjom	Łączna/średnia kwota dofinansowania na 1 osobę
Urząd Pracy m.st. Warszawy	7 w 2010 r. 2 w 2011 r.	16 8	5 1	201 348,60 zł/12 584 zł 107 702,29 zł/13 462 zł
Fundacja Domus et Labor	brak danych	18	4	Maksymalna kwota dofinansowania na 1 członka założyciela – 20 000 zł

Źródło: opracowanie własne.

Dla porównania Urząd Pracy m.st. Warszawy w 2010 r. rozpatrzył 2740 wniosków o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, przyznając dotację 432 osobom na łączną kwotę 8 240 267,12 zł (średnio 19 074,69 zł/os.), a w 2011 r. 492 wnioski, przyznając dotację 72 osobom na łączną kwotę 1 040 446,33 zł (średnio 14 450,64 zł/os.)⁵.

3. Korzystanie ze wsparcia i promocja

Spółdzielnie socjalne z Warszawy wskazały w ankiecie, że korzystają z:

- portalu ekonomiaspoleczna.pl – 9 spółdzielni,
- oferty Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej – 2 spółdzielnie,
- z możliwości przedstawienia swojej działalności na stronie zlepszejpolki.pl – 4 spółdzielnie,
- możliwości udziału w konkursie na „Najlepsze Przedsiębiorstwo Społeczne Roku” – 1 spółdzielnia,
- projektów adresowanych do podmiotów ekonomii społecznej – 5 spółdzielni (w tym z projektu „TORO – w poszukiwaniu skutecznych metod wsparcia instytucji ekonomii społecznej”, którego liderem był Urząd m.st. Warszawy – 1 spółdzielnia).

Przytoczone dane obrazują sytuację członków spółdzielni socjalnych, którzy nie do końca potrafią wykorzystać, w większości bezpłatne, formy pozyskiwania informacji i wspierania swojej działalności. Pozytywny jest fakt, że ponad połowa z badanych spółdzielni socjalnych czerpała wiedzę z podstawowego i najważniejszego źródła in-

formacji, jakim jest portal ekonomiaspoleczna.pl. Z kolei tylko 1/3 badanych spółdzielni korzystała z innych form wsparcia. Dane te wskazują na potrzebę większego zaangażowania pracowników Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej i innych projektów, aby podczas bezpośrednich spotkań z członkami spółdzielni informować o: źródłach pozyskiwania informacji (portale internetowe dedykowane ekonomii społecznej, w tym spółdzielniom socjalnym), miejscach i formach prezentowania swoich produktów i usług w celu pozyskiwania klientów, a wreszcie o ofercie samych OWES. Można w tym miejscu zastanowić się, czy jedną z metod weryfikacji działania OWES nie powinny być badania ankietowe przeprowadzone wśród spółdzielni socjalnych i innych podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na obszarze działania danego OWES.

Ponadto, poza danymi zebranymi w badaniu ankietowym, można dodatkowo wymienić ogólnodostępne źródła, które we wrześniu 2012 r. zawierały informacje o warszawskich spółdzielniach socjalnych i ich ofercie. Dane te dotyczą również spółdzielni, które nie wzięły udziału w badaniu. I tak:

- na mapie „Województwo mazowieckie. Ekonomia społeczna w wymiarze lokalnym”⁶ – znalazło się 8 spółdzielni,
- na stronie mapa.ekonomiaspoleczna.pl w części dotyczącej województwa mazowieckiego – 7 spółdzielni,
- w Ogólnopolskim Katalogu Spółdzielni Socjalnych⁷ – 14 spółdzielni w następujących

⁵ Dane pochodzą z corocznych raportów Urzędu Pracy m.st. Warszawy zamieszczonych na stronach up.warszawa.pl/statystyka/analiza/raport2010.pdf i up.warszawa.pl/statystyka/analiza/raport2011.pdf oraz z informacji otrzymanych z Fundacji Domus et Labor.

⁶ Mapa wydana przez FISE w ramach projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”, stan na 16 stycznia 2012 r.

⁷ Ogólnopolski Katalog Spółdzielni Socjalnych znajduje się na stronie: www.spoldzielniesocjalne.org.

kategoriach: szkolenia, noclegi, rękodzieło artystyczne, działalność artystyczna, sklep internetowy, tereny zielone, sprzątanie, odśnieżanie, usługi elektryczne, usługi hydrauliczne i konserwatorskie, usługi malarskie i remontowe, usługi opiekuńcze.

CZĘŚĆ II

1. Członkowie i inni pracownicy spółdzielni socjalnych

Warszawskie spółdzielnie socjalne zakładane przez osoby fizyczne wskazały w ankiecie, że składają się przeważnie z 5 osób mających prawa członkowskie, czasami 6, a nawet 15. Z 14 badanych spółdzielni aż 12 podało dane dotyczące swoich członków oraz pracowników. I tak, 12 warszawskich spółdzielni socjalnych zrzeszało ok. 60 członków, w tym 33% kobiet oraz 67% mężczyzn. Dominującą formą zatrudnienia członków spółdzielni socjalnych jest spółdzielcza umowa o pracę, na podstawie której zatrudnionych było 48% pracowników (w tym 35% kobiet i 65% mężczyzn). Następne w kolejności są: umowa o pracę – 27% (w tym 57% kobiet i 43% mężczyzn), umowa o dzieło – 15%, umowa zlecenie – 10%. W warszawskich spółdzielniach socjalnych

pracują ich członkowie, a ponadto w 1/3 spółdzielni zatrudnieni są też pracownicy, którzy nie są członkami (w tym 2/3 na umowę zlecenie, a 1/3 na umowę o pracę). Zgodnie z danymi uzyskanymi podczas badania, w 12 spółdzielniach socjalnych zatrudnione były łącznie 84 osoby, co daje średnią zatrudnienia w jednej spółdzielni socjalnej – 7 osób. Członkowie i jednocześnie pracownicy spółdzielni stanowili 72% ogółu zatrudnionych w badanych warszawskich spółdzielniach socjalnych, zaś pozostali pracownicy 28%. Inne dane dotyczące pracowników (członków i osób bez członkostwa) warszawskich spółdzielni socjalnych (strukturę wieku, wykształcenia) ukazują Tabele 4 i 5.

Struktura wieku wyraźnie wskazuje, że w badanych spółdzielniach największą grupę stanowią osoby w wieku 45+, często z długoletnim doświadczeniem, a jednocześnie dyskryminowane na rynku pracy ze względu na wiek.

Wśród członków i pracowników bez członkostwa spółdzielni socjalnych znalazło się:

- 68% osób bezrobotnych (w tym 35% kobiet i 65% mężczyzn),
- 12% osób niepełnosprawnych (w tym 25% kobiet i 75% mężczyzn),
- 1% osób korzystających ze świadczeń ośrodka pomocy społecznej.

Tabela 4. Struktura wieku osób zatrudnionych w warszawskich spółdzielniach socjalnych

Wiek	Odsetek ogółem osób zatrudnionych w badanych spółdzielniach	w tym kobiet	w tym mężczyzn
18–30 lat	18%	54%	46%
31–44 lata	37%	40%	60%
45–60/65 lat	45%	40%	60%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Struktura wykształcenia osób zatrudnionych w warszawskich spółdzielniach socjalnych

Wykształcenie	Odsetek osób zatrudnionych w badanych spółdzielniach	w tym kobiet	w tym mężczyzn
Podstawowe	16%	40%	60%
Ponadgimnazjalne (średnie lub zawodowe)	27%	26%	74%
Policealne lub maturalne	19%	70%	30%
Wyższe	38%	42%	58%

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie danych z przesłanych ankiet można stwierdzić, że wśród zatrudnionych w spółdzielniach dominują osoby z wyższym wykształceniem. Ponadto w gronie członków badanych spółdzielni socjalnych znalazło się kilku tzw. specjalistów⁸, których liczbę można oszacować na 5 osób. W połowie badanych spółdzielni nie znalazły się takie osoby.

2. Działalność gospodarcza spółdzielni socjalnych

Z danych uzyskanych podczas prezentowanego badania wynika, że 60% objętych badaniem spółdzielni socjalnych prowadziło działalność gospodarczą, a pozostałe 40% nie prowadziło jej. Wśród spółdzielni socjalnych, które prowadziły działalność gospodarczą, a zatem można je w pełni określić mianem przedsiębiorstw społecznych, tylko jedna spółdzielnia zajmuje się produkcją wyrobów ozdobnych – rękodzieła⁹. W pozostałych spółdzielniach socjalnych dominuje oferta usług, których katalog (wraz z liczbą spółdzielni wykonujących daną usługę) został przedstawiony poniżej:

- sprzątanie bloków mieszkalnych i terenów osiedlowych, w tym pielęgnacja zieleni, usługi tzw. „złotych rączek” dla mieszkańców spółdzielni mieszkaniowych, naprawy, remonty, malarstwo, usługi ogólnobudowlane (7),
- prace na wysokościach (1),
- budownictwo naturalne – budowa ekologicznych domów [Cibor i in., 2012, s. 8–9] (1),
- myjnia samochodowa, wulkanizacja, prowadzenie parkingu (2),
- badanie dostępności stron internetowych, doradztwo przy zmianach i tworzeniu dostępnych stron internetowych, szkolenie w kwestii dostępności stron internetowych,
- prowadzenie ksiąg rachunkowych (1),
- usługi filmowe, fotograficzne i fonograficzne oraz kursy fotograficzne i filmowe, działalność koncertowa i impresaryjna, galeria internetowa,

wa, warsztaty muzyczne dla dzieci, młodzieży i dorosłych (1),

- usługi opiekuńcze: sala zabaw dla dzieci, żłobek, przedszkole, opieka nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi (3),
- prowadzenie hotelu (1),
- prowadzenie restauracji, catering wegetariański-wegański, sprzedaż produktów żywnościowych (3).

Źródłami finansowania działalności spółdzielni socjalnych jest głównie sprzedaż usług lub produktów. Inne źródła to dotacje na działalność pożytku publicznego i większą dostępność własnej oferty po niższej cenie. W Warszawie wśród 14 badanych spółdzielni jest 8, w których 100% dochodu pochodzi ze sprzedaży usług. Należy jednak zauważyć, że w niektórych przypadkach większość dochodu pochodzi z dotacji, a mniejsza część ze sprzedaży usług (np. w stosunku 75% do 25%), co może budzić poważne obawy co do dalszych losów i powodzenia działalności takiej spółdzielni socjalnej.

W przypadku kilku spółdzielni socjalnych dochody uzyskane z działalności gospodarczej są przeznaczane, w większości, na pokrycie kosztów eksploatacji, takich jak np. czynsz i media (od 95% do 65% dochodów). Tym samym mniejsza część dochodów jest przeznaczana na wynagrodzenia członków i pracowników spółdzielni (między 32% a 5%). Są jednak spółdzielnie, w których większość dochodów pokrywa wynagrodzenia (80%), a reszta koszty stałe (20%). Średnie wynagrodzenie (netto) wynosiło 962 zł i wahało się od 150 zł do 1900 zł w gronie tych spółdzielni, które podały taką informację. Pozostała część dochodów (po pokryciu wynagrodzeń i kosztów stałych) tylko w 3 spółdzielniach była przeznaczona na działalność społeczną i inne potrzeby (od 15% do 5%). Tylko dwie spółdzielnie socjalne wykazały występowanie nadwyżki finansowej, co świadczy o pewnej stabilności tych podmiotów gospodarki społecznej.

Na majątek spółdzielni składają się środki trwałe, np. takie jak: samochód, urządzenia do sprzątania na osiedlu mieszkaniowym oraz inne sprzęty i urządzenia. Posiadanie środków trwałych wykazało 8 badanych spółdzielni socjalnych.

Spośród spółdzielni socjalnych z Warszawy, które wzięły udział w badaniu 60% planuje zwiększenie zatrudnienia, rozszerzenie działalności, a także podniesienie wynagrodzeń. Ponadto, jako jedna z per-

⁸ Tzn. osób posiadających szczególne kwalifikacje, których nie posiadają pozostali członkowie spółdzielni (art. 4 ust. 2 pkt 1 oraz w art. 5 ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych). Por. [Godlewska-Bujok, Miżejewski, 2012, s. 36 i 49].

⁹ Proporcje liczby spółdzielni socjalnych zajmujących się produkcją w stosunku do tych, które oferują usługi, nie jest tylko specyfiką Warszawy. Por. [Spółdzielczość, 2011, s. 6–8].

spektyw rozwoju, wymieniana jest współpraca ze spółdzielniami z innych państw, takich jak: Wielka Brytania, Irlandia, Rosja oraz kraje skandynawskie, a także rozszerzenie działań społeczno-politycznych, czy też rozpoczęcie działań społecznych.

3. Działalność społeczna spółdzielni socjalnych

W ramach działalności społecznej i pożytku publicznego 6 spółdzielni socjalnych z Warszawy (spośród 14 badanych) m.in. prowadziło promocję dostępności cyberprzestrzeni dla osób niepełnosprawnych, brało udział w ciałach doradczych przy Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji, wspierało organizacje pozarządowe i nieformalną działalność społeczno-polityczną, propagowało zachowania ekologiczne, prowadziło akcje pokojowe, wspierało spółdzielczość i instytucje kultury zagrożone likwidacją. Trzy spółdzielnie socjalne, dzięki dofinansowaniu uzyskanemu w ramach konkursów dotacyjnych dla spółdzielni socjalnych¹⁰, zorganizowały pikniki integracyjne dla mieszkańców lokalnej społeczności oraz szkolenia z języka migowego dla pracowników administracji samorządowej – Urzędu Pracy m.st. Warszawy i Biura Polityki Społecznej Urzędu m.st. Warszawy. Ponadto jedna ze spółdzielni z Warszawy, jako pierwsza spółdzielnia socjalna w Polsce, uzyskała dofinansowanie z EFS na projekt „Żłobek rodzinny – wspieramy powrót do pracy”, realizowany w ramach Działania 1.5 „Wspieranie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego” PO KL. Pozostałe spółdzielnie socjalne z terenu Warszawy w 2012 r. nie prowadziły działalności społecznej i pożytku publicznego (społecznie użytecznej), ale kilka zamierza w przyszłości podjąć takie działania.

Ukierunkowanie na korzyści społeczne jest również związane ze współpracą warszawskich spółdzielni socjalnych ze spółdzielniami mieszkaniowymi (np. Robotnicza SM „Praga” udzieliła pomocy technicznej dla powstającej spółdzielni socjalnej w postaci pomieszczenia, ksero i telefonów) [por. Juszczak 2009], spółdzielni socjalnych z administra-

cją publiczną (dobrym przykładem jest zakup usług w spółdzielniach socjalnych przez jeden z ośrodków pomocy społecznej), a także współpracy spółdzielni socjalnych między sobą (np. spółdzielnia prowadząca hostel udostępnia miejsce na wystawianie rękodzieła, przeznaczonego na sprzedaż, produkowanego przez inną spółdzielnię). W badaniu ankietowym przedstawiciele spółdzielni socjalnych wymienili współpracę z:

- innymi spółdzielniami (głównie mieszkaniowymi) – Robotniczą SM i SM PAX z warszawskiej Pragi, SM Sowińskiego z Woli, SM Imielin i SM z Żoliborza, a także socjalnymi, np. Żarską, Spółdzielnią MaM i Stary Mokotów oraz Krajową Radą Spółdzielczą,
- organizacjami pozarządowymi – Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Fundacją „Polska Bez Barier”, Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji, Polskim Związkiem Niewidomych, Fundacją „Domus et Labor”, Fundacją „Człowiek w potrzebie”, Fundacją Ocalenie, Fundacją La Strada, Fundacją Czarna Owca Pana Kota, Fundacją Centra, Polską Akcją Humanitarną i Międzynarodową Organizacją ds. Migracji,
- administracją samorządową Warszawy – Urzędem Dzielnicy Wawer i Włochy, Ośrodkiem Pomocy Społecznej Dzielnicy Wola, Urzędem Pracy m.st. Warszawy i Biurem Polityki Społecznej Urzędu m.st. Warszawy,
- administracją rządową – Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji,
- innymi grupami nieformalnymi i kolektywami.

W 2012 r. jedna z warszawskich spółdzielni socjalnych brała udział w konsultacjach projektu „Programu współpracy m.st. Warszawy w 2013 r. z organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”. Pozostałe badane spółdzielnie socjalne nie współpracowały z innymi organizacjami lub instytucjami.

Wśród badanych 14 warszawskich spółdzielni socjalnych 9 jest zrzeszonych m.in. w: Krajowej Radzie Spółdzielczej (6), Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych¹¹ (3), Komisji

¹⁰ Konkursy dotacyjne dla spółdzielni socjalnych m.in. z województwa mazowieckiego organizowało Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP z Olsztyna, które w latach 2011–2012 realizowało projekt „Regionalny Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej”. Dane pochodzą ze strony Stowarzyszenia WAMA-COOP: <http://www.wamacoop.olsztyn.pl/>.

¹¹ Dane ze strony <http://ozrss.pl/zwiazek/czlonkowie/> (stan na 30 czerwca 2012 r.).

Tabela 6. Czynniki sprzyjające rozwojowi spółdzielni socjalnych w Warszawie (wraz z liczbą spółdzielni, które wskazały dany czynnik)

Wewnętrzne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zaangażowanie członków spółdzielni, ludzi mających potencjał wewnętrzny (wyszkolenie, umiejętności, doświadczenie), chcących coś robić i nie bojących się pracy (3) 2. Dobra organizacja pracy i zadowolenie z wykonywanej pracy (1) 3. Pomoc koleżeńska i porozumienie między pracownikami (1) 4. Pomysły na rozszerzenie działalności gospodarczej (1)
Zewnętrzne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pozytywne nastawienie do ekonomii społecznej i spółdzielczości socjalnej w Polsce (1) 2. Poprawa sytuacji ekonomicznej na rynku i koniunktura lokalnego rynku (2) 3. Unikalny profil oferowanych usług – tzw. nisza rynkowa (np. prowadzenie hostelu [Cibor i in., 2012, s. 54–57, (Spółdzielnia Socjalna Warszawa)] lub prowadzenie specjalistycznych prac na wysokościach) (2) 4. Wsparcie przez spółdzielnię mieszkaniową [Ibidem, s. 36–40, (Spółdzielnia Socjalna Praga)] (1) 5. Chęć współpracy ze strony ośrodka pomocy społecznej (1) 6. Szersze stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych (1) 7. Wprowadzanie obowiązku dla instytucji publicznych tworzenia dostępnych stron internetowych (1)

Źródło: opracowanie własne.

Dialogu Społecznego lub Dzielnicowej Komisji Dialogu Społecznego (2). Pozostałe 5 badanych spółdzielni nie jest zrzeszonych w powyższych organizacjach i ciałach kolegialnych.

4. Czynniki sprzyjające rozwojowi spółdzielni oraz bariery i problemy

Czynniki sprzyjające rozwojowi spółdzielni socjalnej, a wymienione w ankiecie wypełnianej przez członków spółdzielni, zostały przedstawione w Tabeli 6. Można je podzielić na wewnętrzne – związane z funkcjonowaniem spółdzielni socjalnej jako takiej (ze szczególnym uwzględnieniem relacji międzyludzkich) oraz zewnętrzne – dotyczące oddziaływania otoczenia na spółdzielnie socjalne, na które spółdzielnie nie mają wpływu lub też wpływ ten jest znikomy

Wśród czynników sprzyjających rozwojowi spółdzielni w ankietach powtarzała się kwestia tzw. czynnika ludzkiego. Badanie zostało przeprowadzone na spółdzielniach socjalnych zakładanych przez osoby fizyczne i wyraźnie widać, że spółdzielcy są świadomi związku między dobrymi relacjami międzyludzkimi, zaangażowaniem w pracę i wzajemną współpracą a rozwojem spółdzielni. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt trafnego wyboru profilu prowadzonej działalności gospodarczej, a także różnorodnych przejawów pozytywnego nastawienia przedstawicieli pojedynczych instytucji i organizacji z otoczenia spółdzielni socjalnej (np. poprzez udostępnienie sprzętu i lokalu, zlecenie realizacji usług).

Bariery i problemy ograniczające rozwój spółdzielni socjalnych zostały zaprezentowane w Tabeli 7. Tutaj również można zastosować podział na bariery i problemy występujące wewnątrz spółdzielni oraz pochodzące z zewnątrz.

Sytuacja z barierami wygląda podobnie jak czynnikami sprzyjającymi rozwojowi. Dużym problemem jest dla spółdzielców zatrudnianie kolejnych osób, które mają odpowiednie kwalifikacje oraz chciałyby solidnie i uczciwie pracować. Z jednej strony, przedstawiciele spółdzielni wiedzą, jaką przeszli drogę i są otwarci na osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, ale często spotykają się z brakiem motywacji do pracy wśród potencjalnych nowych pracowników spółdzielni. Z drugiej strony, w ankiecie wskazane zostały bariery leżące poza spółdzielnią, takie jak niespójny system wsparcia ekonomii społecznej oraz brak świadomości istnienia przedsiębiorstw społecznych i pozytywnego nastawienia do nich ze strony administracji publicznej. Analizując czynniki sprzyjające rozwojowi oraz bariery, należy wskazać na konieczność dalszych systematycznych działań promujących ekonomię społeczną, w tym spółdzielnie socjalne, zwłaszcza wśród pracowników administracji publicznej.

Wskazane w Tabeli 6 czynniki sprzyjające rozwojowi spółdzielni socjalnych oraz przedstawione w Tabeli 7 bariery i problemy nie występują tylko w Warszawie, ale można je odnieść do spostrzeżeń wielu spółdzielców socjalnych z całej Polski [por. Przywara, 2010, s. 83–96; Englot, 2009].

Tabela 7. Bariery i problemy ograniczające rozwój spółdzielni socjalnych w Warszawie (wraz z liczbą spółdzielni, które wskazały dany problem)

Wewnętrzne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak odpowiedniej kadry pracowniczej (w większości przypadków osoby bezrobotne lub poszukujące pracy kierowane przez Urząd Pracy do pracy w spółdzielni socjalnej nie są zainteresowane podjęciem stałej pracy) (2) 2. Brak chęci do pracy wśród osób bezrobotnych lub zbyt wygórowane wymagania finansowe względem posiadanych umiejętności, doświadczenia czy stanowiska (1) 3. Brak ludzi uczciwych i chętnych do pracy (1) 4. Brak pomocy w przygotowaniu biznesplanu, który jest elementem większości wniosków dotacyjnych, a w konsekwencji brak dotacji na rozwój działalności gospodarczej (1) 5. Bardzo wysoki czynsz za wynajmowane lokale i niskie zarobki, duże koszty pracy w spółdzielni (2) 6. Brak kapitału (1)
Zewnętrzne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nieznajomość idei spółdzielczości socjalnej i brak wiedzy na temat spółdzielni, a czasami wręcz niechęć, brak zaangażowania, wsparcia i odpowiedniego podejścia ze strony administracji publicznej (np. władz dzielnic, urzędników samorządowych, w tym m.in. osób odpowiedzialnych za użytkowe lokale komunalne), a także liczne kontrole (1) 2. Bariery urzędnicze i duże obciążenie biurokratyczne (2) 3. Złe skojarzenia z nazwą „spółdzielnia socjalna” i marginalizowanie spółdzielni na rynku pracy (2) 4. Konkurencja na rynku usług noclegowych oraz opieki nad dziećmi, osobami starszymi i niepełnosprawnym – trudności w pozyskaniu zleceń, a często wręcz ich brak (5) 5. Niewystarczająca wiedza prawna wśród członków spółdzielni (1) 6. Konieczność konkurowania na zasadach ogólnych – bez preferencji dla podmiotów ekonomii społecznej (1) 7. Nieprzemysłane i krzywdzące audycje w mediach (1) 8. Dużo bezużytecznych szkoleń dofinansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny przy jednoczesnym braku realnych działań (1) 9. Brak wsparcia ze strony władz samorządowych (1)

Źródło: opracowanie własne.

Zakończenie

W Warszawie 68% zatrudnionych w badanych spółdzielniach socjalnych stanowiły osoby, które przed jej założeniem były zarejestrowane w Urzędzie Pracy m.st. Warszawy jako bezrobotne, a 12% to osoby niepełnosprawne. Zdecydowana większość warszawskich spółdzielni socjalnych liczyła od 5 do 9 członków, a tylko jedna powyżej 10 członków. Połowa badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników nie będących członkami spółdzielni. W warszawskich spółdzielniach socjalnych dominuje świadczenie usług oraz spółdzielcza umowa o pracę jako forma zatrudnienia (48%), a następnie umowa o pracę (27%), umowa o dzieło (15%) i umowa zlecenie (10%). Wśród osób zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych z terenu Warszawy przeważają osoby w wieku 45+ (45%), co wyraźnie wskazuje, że takie przedsiębiorstwa społeczne dają często jedyną szansę na zatrudnienie osobom w tej grupie wiekowej. Spółdzielnia socjalna to prowadzenie wspólnie działalności gospodarczej, które wymaga wiedzy i umiejętności, a potwierdza to fakt, że w badanych warszawskich

spółdzielniach najliczniejszą grupę stanowią osoby z wyższym wykształceniem (38%). Dzięki temu, że siedzibą spółdzielni socjalnej jest mieszkanie jednego z jej członków w początkowej fazie istnienia nie są generowane koszty najmu dodatkowego lokalu. Podobnie – jeśli chodzi o: przeciętną liczbę członków-założycieli spółdzielni, status na rynku pracy przeważającej części członków-założycieli, dominującą formę zatrudnienia, odsetek spółdzielni zatrudniających dodatkowych pracowników, głównie usługowy charakter działalności – sytuacja przedstawia się w skali całej Polski, o czym świadczą wyniki badania „Monitoring spółdzielni socjalnych” [Informacja, 2012, s. 90].

Sytuacja spółdzielni socjalnych mających siedzibę w Warszawie jest różnorodna. Część spółdzielni socjalnych współpracuje blisko ze spółdzielniami mieszkaniowymi lub znalazła niszę na rynku i takie spółdzielnie radzą sobie w miarę dobrze. Należy podkreślić, że te spółdzielnie socjalne zapewniają stabilne formy zatrudnienia. Jednak są też spółdzielnie socjalne, które ledwie wiążą koniec z końcem i funkcjonują na granicy rentowności, co nie rokuje pozytywnie na przyszłość.

Spółdzielcy socjalni z terenu Warszawy mogą liczyć na wsparcie dzięki realizacji projektów, takich jak „Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Ekonomii Społecznej” realizowany przez lidera Stowarzyszenie BORIS w partnerstwie oraz „Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej w subregionie warszawskim” realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w partnerstwie.

Należy mieć nadzieję, że wspomniane powyżej projekty i funkcjonujące dzięki nim Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej przyczynią się do rzeczywistej pomocy szczególnie tym spółdzielniom socjalnym, które znajdują się w trudnej sytuacji. W badaniu ankietowym tylko 2 z 14 spółdzielni socjalnych potwierdziło, że korzysta z oferty OWES. Wskazuje to na konieczność zwiększenia aktywności pracowników tych ośrodków, a w szczególności potrzebę nawiązywania bezpośrednich kontaktów z członkami spółdzielni socjalnych i przedstawienia im swojej oferty. Do tej pory bywało czasem tak, że projekty mające wspierać podmioty ekonomii społecznej, w tym spółdzielnie socjalne, nie realizowały w pełni swojej misji, a koncentrowały się głównie na osiągnięciu wskaźników oraz wydatkowaniu środków finansowych w określonych ramach czasowych. Przykładem może być tu pewien projekt, na potrzeby którego organizacja pozarządowa spoza województwa mazowieckiego utworzyła w Warszawie swoją jednostkę terenową wraz z biurem projektu. Początek realizacji projektu został zainaugurowany konferencją, następnie przez rok odbywały się szkolenia, a na zakończenie również odbyło się uroczyste podsumowanie. Po pół roku od zakończenia projektu wspomniana organizacja zlikwidowała biuro w Warszawie, zwalniając swoich pracowników. W efekcie osoby, które zajmowały się wsparciem ekonomii społecznej zasiliły grono osób bezrobotnych. Można zatem postawić pytanie: czy tak funkcjonująca organizacja może dobrze przysłużyć się ekonomii społecznej?

Podsumowując warto zauważyć, że spółdzielnia socjalna jest miejscem, w którym mają szansę znaleźć pracę osoby bezrobotne, zwłaszcza w aktualnej sytuacji kryzysu gospodarczego. To właśnie taki podmiot gospodarki społecznej może stać się miejscem zatrudnienia dla osób, którym jest szczególnie trudno o pracę ze względu na

wiek. Są to, z jednej strony, osoby młode po zakończonym okresie nauki, a z drugiej – osoby w wieku 45+, czyli „za stare” według wielu pracodawców do jakiegokolwiek pracy. Warunkiem uzyskania pozytywnych efektów pracy w spółdzielni socjalnej jest chęć wspólnego działania i świadomość, że praca każdego z członków spółdzielni wpływa na funkcjonowanie całego takiego przedsiębiorstwa społecznego. Konieczne są m.in. umiejętność odnalezienia się na rynku, w tym dotarcia do klientów, szerokie kontakty i dobre relacje z partnerami z trzech sektorów. Z kolei społeczność lokalna i miejscowi urzędnicy powinni być życzliwie nastawieni do spółdzielców socjalnych i wspierać ich działania. Dobra kondycja takich lokalnych spółdzielni oraz innych podobnych przedsiębiorstw społecznych wpływa pozytywnie na rozwój lokalny i poziom życia mieszkańców.

Optymistyczne perspektywy dla rozwoju podmiotów gospodarki społecznej w Warszawie przyniosły wydarzenia, jakie miały miejsce w październiku 2012 r. już po zakończeniu badania ankietowego.

Po pierwsze, dzięki inicjatywie 10 warszawskich spółdzielni socjalnych, wykorzystując instrumenty prawne przewidziane w „Programie współpracy m.st. Warszawy w 2012 r. z organizacjami pozarządowymi”¹², powstała Komisja Dialogu Społecznego ds. Ekonomii Społecznej¹³, która jest podmiotem realizującym współpracę m.st. Warszawy z organizacjami. Komisja ta skupia przedstawicieli organizacji zajmujących się ekonomią społeczną, a szczególnie spółdzielni socjalnych, a także osoby reprezentujące Urząd m.st. Warszawy. KDS ds. Ekonomii Społecznej ma charakter opiniodawczy i inicjatywno-doradczy, a jednym z celów działania ma być poprawa kondycji i roli podmiotów gospodarki społecznej działających na terenie Warszawy.

Po drugie, Miasto Stołeczne Warszawa uczestniczy w projekcie partnerskim „Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej w subregio-

¹² Uchwała nr XXVI/541/2011 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 20 października 2011 r. w sprawie przyjęcia programu współpracy m.st. Warszawy w 2012 r. z organizacjami pozarządowymi i pomiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

¹³ Więcej na temat działalności Komisji Dialogu Społecznego ds. Ekonomii Społecznej można dowiedzieć się na stronie: <http://ngo.um.warszawa.pl/komisje/komisja-dialogu-spo-ecznego-ds-ekonomii-spo-ecznej>.

nie warszawskim”, którego liderem jest Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, a pozostałymi partnerami Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych i Stowarzyszenie BORIS. W ramach projektu planowana jest m.in. działalność grupy roboczej złożonej z przedstawicieli Urzędu m.st. Warszawy oraz partnerów projektu i ekspertów w celu wypracowania procedury zlecenia przez miasto usług przy wykorzystaniu mechanizmu klauzul społecznych przewidzianych w Ustawie – Prawo zamówień publicznych¹⁴. Stworzona procedura zostanie skonsultowana z Urzędem Zamówień Publicznych, Regionalną Izbą Obrachunkową i mieszkańcami Warszawy, a następnie przygotowana do wdrożenia. W ramach samego Urzędu m.st. Warszawy realizacja projektu znalazła konkretny wyraz poprzez utworzenie w Biurze Pomocy i Projektów Społecznych nowego stanowiska pracy. Osoba zatrudniona na tym stanowisku zajmuje się do końca 2014 r. koordynacją i realizacją zadań partnera (tj. m.st. Warszawy) w procesie wypracowania procedur zlecenia usług przez m.st. Warszawa podmiotom ekonomii społecznej przy pomocy klauzul społecznych oraz tworzeniem procedur implementacji klauzul społecznych przy zamówieniach publicznych udzielanych przez JST.

Po trzecie, w październiku 2012 r. rozpoczęła się realizacja projektu systemowego, którego liderem jest Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich

pn. „System wzmacniania potencjału i kompetencji sektora spółdzielczości socjalnej oraz stworzenie sieci współpracy z instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej”¹⁵. Projekt ten, planowany do połowy 2015 r., składa się z trzech powiązanych ze sobą komponentów zadaniowych. Wśród nich na uwagę zasługuje komponent II, w ramach którego przewidziane jest przygotowanie pracowników administracji publicznej, w szczególności jednostek samorządu terytorialnego oraz instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, do systemowych działań na rzecz spółdzielczości socjalnej jako aktywnej formy aktywizacji zawodowej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W ramach wspomnianego komponentu II zostaną podjęte działania promujące powołanie w powiatowych urzędach pracy i w ośrodkach pomocy społecznej stanowisk specjalizujących się w wykorzystaniu idei spółdzielczości socjalnej w obszarze polityki rynku pracy i integracji społecznej (specjalista ds. spółdzielczości socjalnej).

Powyższe trzy przykłady działań, które rozpoczęły się w październiku 2012 r., wskazują na to, że w Warszawie w najbliższym okresie można spodziewać się rosnącej roli podmiotów gospodarki społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, w realizacji polityki pomocy i integracji społecznej.

¹⁴ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

¹⁵ Materiały z konferencji „Realizacja Priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013” zorganizowanej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej dnia 22 października 2012 r. w Warszawie.

Literatura

- Cibor K., Huszcza M., Obłąkowska-Woźniak E.** (red.) [2012], *Inw[eS]torzy społeczni*, FIŚE, Warszawa.
- Englot A.** [2009], *Trudności w pierwszej fazie funkcjonowania spółdzielni socjalnych – ekspertyza*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa.
- Godlewska-Bujok B., Miżejewski C.** [2012], *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Pożytku Publicznego, Warszawa.
- Informacja** [2012], *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2010–2011 r.*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Pożytku Publicznego, Warszawa.
- Juszczak M.** [2009], *Krajowe doświadczenia współpracy spółdzielni mieszkaniowych i spółdzielni socjalnych – ekspertyza*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa.

Leś E. (red.) [2008], *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Michalik A. [2011], *Spółdzielnia socjalna jako platforma wymiany doświadczeń i podnoszenia kompetencji zawodowych*, „Ekonomia Społeczna”, nr 1 (2).

Przywara M. [2010], *Przedsiębiorczość społeczna w Polsce – doświadczenia pionierów*, [w:] T. Ochiniowski (red.), *Przedsiębiorstwa ekonomii społecznej – czynniki sukcesu*, Fundacja Archidiecezji Warszawskiej Pomocy Bezrobotnym i Biednym NADZIEJA, Warszawa.

Spółdzielczość [2011], *Spółdzielczość socjalna w Polsce*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa.

Sulczewski J. [2011], *Spółdzielczość socjalna – instrumenty wsparcia*, [w:] D. Chomiak (red.), *Ekonomia społeczna – wybrane aspekty rozwoju*, Fundacja Archidiecezji Warszawskiej Pomocy Bezrobotnym i Biednym NADZIEJA, Warszawa.

Akty prawne

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach społecznych (Dz.U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jednolity Dz.U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2004 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

Strony internetowe

<http://mapa.ekonomiaspoleczna.pl/>

<http://ngo.um.warszawa.pl/komisje/komisja-dialogu-spoecznego-ds-ekonomii-spo-ecznej>

<http://ozrss.pl/>

<http://www.spoldzielniesocjalne.org/>

<http://www.up.warszawa.pl/>

<http://www.wamacoop.olsztyn.pl/>

Cykl reportaży „Inw(eS)torzy społeczni 2012” przedstawiający m.in. 4 spółdzielnie socjalne z Warszawy:

• PRAGA: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/826931.html>

• STARY MOKOTÓW: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/828678.html>

• COHABITAT BUILT: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/813664.html>

• WARSZAWA: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/831713.html>

Social Co-operatives in Warsaw

Abstract: Social co-operatives are relatively new legal form of social economy entities. The article reveals the situation of registered social co-operatives, which are headquartered in Warsaw. The starting point of the analysis shows the general state of Warsaw social co-operatives approached statistically. The preconditions of social co-operatives formation, the level of co-funding from the European Social Fund as well as the structure of employment in social co-operatives are analysed. The article includes the catalogue of products and services offered by the co-operatives and the cases of their social activities. The author presents also both the factors favourable for the development of social co-operatives as well as the problems and barriers the members of social co-operatives are struggling with.

Key words: social economy, co-operative movement, social co-operatives.